

5. Каштанова Т. В. Автоматизовані бібліотечні інформаційні системи: Реалії сьогодення. *Науково-інноваційний розвиток агровиробництва як запорука продовольчої безпеки України: вчора, сьогодні, завтра: матеріали IV Всеукр. наук.-практ. конф. (м. Київ, 28–29 вер. 2023 р.)*. Київ, 2023. С. 96–98.

6. Шило О., Щегельська К. Зарубіжний досвід використання АБІС КОНА. *Науково-педагогічні студії*. 2024. № 8. С. 301–312.

УДК 027.022:021.1]-044.922:004.77]:316.772

Мідловець Катерина Юріївна
(*наук. керівник – д-р іст. наук, професор Передерій І. Г.*)
Національний університет «Полтавська політехніка
імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

ЦИФРОВІ ІННОВАЦІЇ ТА АВТОМАТИЗАЦІЯ СЕРВІСІВ ЯК ЧИННИК ТРАНСФОРМАЦІЇ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО ПРОСТОРУ ПУБЛІЧНОЇ БІБЛІОТЕКИ: АНАЛІТИЧНИЙ АСПЕКТ

Анотація. У роботі розглянуто цифрову трансформацію публічних бібліотек як чинник формування інклюзивного освітнього та соціокультурного простору. Проаналізовано роль автоматизації сервісів і впровадження міжнародних стандартів у модернізації бібліотечно-го обслуговування. Окреслено основні виклики цифровізації (кібербезпека, цифрові компетентності персоналу, цифрова нерівність) та визначено критерії оцінювання ефективності цифрових бібліотечних сервісів. На основі аналізу міжнародного й українського досвіду обґрунтовано значення трансформації бібліотеки як сучасного соціокультурного інституту для розвитку критичного мислення та інформаційного суспільства.

Ключові слова: цифрова трансформація, публічна бібліотека, цифрові бібліотечні сервіси, автоматизація (АБІС), соціокультурний простір, інклюзивність бібліотечних послуг, цифрова компетентність, оцінювання ефективності.

Цифрова трансформація публічних бібліотек є системним процесом, що означає не лише технологічне оновлення галузі, а й зміну функціональної ролі бібліотеки як соціокультурного інституту в умовах розвитку інформаційного суспільства. Протягом останніх десятиліть бібліотека суттєво змінила свій образ: із традиційного книгосховища вона перетворилася на динамічний соціокультурний центр, що акумулює, опрацьовує й поширює інформацію у відповідь на потреби громади. Такий перехід не є суто технічним – він торкається глибинних засад бібліотечної місії, переосмислюючи роль установи в контексті доступу до знань, підтримки освіти впродовж життя та збереження культурної ідентичності. Впровадження автоматизованих бібліотечно-інформаційних систем (АБІС), електронних каталогів відкритого доступу (ОРАС), мобільних застосунків і хмарних технологій кардинально змінює як організацію внутрішніх бібліотечних процесів, так і характер взаємодії бібліотеки з читачем і суспільством загалом. Як зазначає О. С. Онищенко, цифровізація є стратегічним шляхом розвитку бібліотечної сфери, що охоплює не лише технологічне оновлення, а й трансформацію змісту та якості бібліотечного обслуговування [3]. У цьому контексті соціо-

культурний простір бібліотеки набуває принципово нових вимірів, зумовлених як зміною очікувань користувачів, так і розширенням технологічних можливостей установи.

Отже, соціокультурний простір бібліотеки трансформується з пасивного середовища збереження знань у активну платформу взаємодії, навчання та комунікації, що інтегрує освітні, культурні та інформаційні практики.

Ключовим наслідком автоматизації є перерозподіл фахового ресурсу бібліотекаря. Передача рутинних операцій – каталогізації, обліку фонду, формування статистики, управління абонементом – програмним комплексом звільняє фахівця для виконання функцій якісно іншого рівня. Бібліотекар дедалі більше набуває рис культурного менеджера, медіатора суспільного діалогу та проектного координатора: він організовує тематичні лекторії, книжкові клуби, виставки, медіаосвітні програми для різних вікових груп, а також провадить індивідуальне консультування у сфері інформаційної грамотності та критичного оцінювання джерел. Дослідження О. В. Івашкевич підтверджує, що цифрова трансформація бібліотек України зумовлює не лише технологічне переоснащення, а й зміну самої моделі бібліотечної діяльності, в центрі якої опиняється читач із його індивідуальними інформаційними потребами [2]. Отже, автоматизація не витісняє людський вимір бібліотечної роботи, а надає йому якісно нового змісту: бібліотекар перестає бути реєстратором і стає провідником у світі інформації та культури. Технологія у цьому вимірі постає не самоціллю, а інструментом поглиблення гуманістичної місії установи.

Впровадження ОРАС та онлайн-платформ суттєво розширює аудиторію бібліотеки, долаючи географічні, часові та фізичні бар'єри. Цілодобовий доступ до каталогів, можливість дистанційного бронювання видань, онлайн-поновлення абонементу і персоналізовані рекомендаційні сервіси відповідають очікуванням сучасного користувача, який звик взаємодіяти з сервісами у режимі «тут і зараз».

Аналіз практики впровадження цифрових бібліотечних сервісів у зарубіжних країнах свідчить, що найбільш ефективними є рішення, які поєднують автоматизацію внутрішніх процесів із персоналізованими сервісами для користувачів, оскільки саме вони забезпечують зростання відвідуваності та рівня задоволеності аудиторії. Зокрема, у Данії публічні бібліотеки впровадили національну цифрову платформу eReolen, яка забезпечує доступ до електронних книг та аудіо-ресурсів із персоналізованими рекомендаціями, що сприяло зростанню використання бібліотечних ресурсів користувачами [5]. В Україні публічні бібліотеки активно впроваджують електронні каталоги відкритого доступу (ОРАС) та дистанційні сервіси обслуговування, що дає змогу користувачам здійснювати пошук, бронювання й замовлення видань онлайн. Прикладом є діяльність Національної бібліотеки України імені Ярослава Мудрого, яка забезпечує доступ до електронного каталогу та цифрових ресурсів через офіційний вебсайт, що сприяє розширенню аудиторії та підвищенню доступності бібліотечних послуг.

Особливого значення набуває інклюзивний потенціал цифрових бібліотечних послуг: люди з обмеженими можливостями здоров'я отримують доступ до адаптованих електронних ресурсів; жителі віддалених районів – до фондів, фі-

зично недосяжних для них раніше; молодь – до форматів, звичних у цифровому середовищі (подкасти, електронні книги, інтерактивні виставки).

Як свідчать матеріали Всеукраїнської громадської організації «Українська бібліотечна асоціація», дотримання міжнародних стандартів MARC 21, RDA, Z39.50/OAI-PMH під час впровадження АБІС забезпечує технологічну сумісність бібліотечних систем, їх інтегрування у національні та міжнародні проєкти, зокрема зведені каталоги та національну електронну бібліотеку [4]. Це принципово змінює природу бібліотечного сервісу: з разового відвідування – до сталої цифрової взаємодії між читачем і установою, що виходить за межі фізичного простору.

Наприклад, публічні бібліотеки країн ЄС активно впроваджують електронні каталоги, мобільні застосунки та дистанційні сервіси обслуговування, що допомагає значно підвищити доступність фондів і рівень залученості користувачів, особливо серед молоді та жителів віддалених територій.

Попри беззаперечні переваги, цифрова трансформація бібліотечних установ пов'язана з низкою системних викликів. По-перше, постає питання безперервного підвищення цифрової компетентності персоналу: технологічне середовище оновлюється значно швидше, ніж традиційні програми фахової підготовки, що зумовлює необхідність гнучких форм навчання – онлайн-курсів, воркшопів, міжінституційного обміну досвідом. Дослідження С. Бережної та О. Коробкіної, присвячене цифровізації наукових бібліотек закладів вищої освіти, підтверджує, що успішна цифрова трансформація потребує системної перебудови всієї моделі бібліотечної діяльності, а не лише точкового впровадження окремих технологічних рішень [1]. По-друге, актуалізується проблема захисту персональних даних користувачів та інформаційної безпеки систем, особливо в умовах воєнного стану та зростання кіберзагроз. По-третє, існує реальний ризик посилення цифрової нерівності серед різних соціальних груп: частина потенційних читачів може бути виключена з простору цифрових послуг через брак пристроїв, навичок чи інтернет-з'єднання. Подолання цих викликів вимагає комплексної стратегії, яка органічно поєднує технологічну модернізацію з гуманістичними цінностями бібліотечної справи.

Ефективність цифрової трансформації бібліотек доцільно оцінювати за показниками рівня відвідуваності (фізичної та онлайн), ступеня залученості користувачів до цифрових сервісів, кількості використаних електронних ресурсів, а також рівня цифрової грамотності аудиторії. Важливим індикатором є також здатність бібліотеки забезпечувати інклюзивний доступ до інформації та адаптувати сервіси до потреб різних соціальних груп. Публічна бібліотека, що усвідомлено інтегрує цифрові інновації у свою місію, здатна перетворитися на ефективний майданчик для розвитку громади, формування критичного мислення та збереження культурної пам'яті в умовах інформаційної доби.

Список використаних джерел

1. Бережна С., Коробкіна О. Цифровізація наукової бібліотеки ЗВО: сучасний стан та перспективи. *Новий Колегіум*. 2023. № 3(111). С. 55–59.

2. Івашкевич О. В. Цифрова трансформація бібліотек України: сьогодення та перспективи. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2021. № 2. С. 50–56.
3. Онищенко О. С. Цифровізація – стратегічний шлях розвитку бібліотечної сфери. *Бібліотечний вісник*. 2021. № 4. С. 3–9.
4. Заява щодо впровадження та застосування інформаційних систем у бібліотеках: Укр. бібл. асоц. Київ: УБА, 2021. URL: <https://ula.org.ua/news/4728> (дата звернення: 20.03.2025).
5. Skøtt Bo. Democracy, digitisation and public libraries. *Digital Library Perspectives*. 2021. Vol. 37(3). P. 305–323. URL: <https://doi.org/10.1108/DLP-11-2020-0118>

УДК: 021.1:[323.266:004.56]:004.966.5

Пікалова Валерія Володимирівна
 (наук. керівник – д-р іст. наук, професор *Передрій І. Г.*)
 Національний університет «Полтавська політехніка
 імені Юрія Кондратюка», м. Полтава

ВЕРИФІКАЦІЯ ІНФОРМАЦІЇ В БІБЛІОТЕЧНІЙ ПРАКТИЦІ: ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ТА СТРАТЕГІЇ ЗАХИСТУ АУДИТОРІЇ ВІД ДЕЗІНФОРМАЦІЇ

Анотація. У тезах розглянуто роль верифікації інформації як однієї з головних функцій сучасної бібліотеки у боротьбі з поширенням дезінформації. Розглянуто концепцію інформаційної грамотності, що виступає теоретичною базою для реалізації бібліотечної практики перевірки достовірності інформації. Визначено ключові цифрові інструменти та методи верифікації, зокрема CRAAP-тест, метод SIFT, TRAAP-тест, платформи фактчекінгу та технології штучного інтелекту. На прикладі міжнародного досвіду Публічної бібліотеки Торонто та бібліотеки Чиказького університету продемонстровано ефективність системного впровадження цифрових стратегій, спрямованих на захист аудиторії від дезінформації.

Ключові слова: верифікація, інформаційна грамотність, дезінформація, бібліотека, фактчекінг, інформаційна аналітика.

У епоху стрімкого розвитку цифрових технологій та посилення інформаційного протистояння бібліотеки як суспільні інституції зазнають істотних змін. Традиційно бібліотеки виконували функції зберігання та забезпечення доступу до інформації. Нині – це верифікація інформації, захист аудиторії від деструктивного впливу та формування у суспільстві критичного мислення. Ключову роль у цьому питанні відіграє Міжнародна федерація бібліотечних асоціацій (IFLA), яка у 2018 році оприлюднила заяву щодо фейкових новин, у якій розробила рекомендації для урядів і бібліотек та окреслила комплекс інструментів протидії недостовірному контенту [10]. У документі йдеться про Інтернет-маніфест IFLA (2014) і Заяву про цифрову грамотність (2017), які розкривають роль бібліотек у сприянні користувачам щодо застосування цифрових інструментів та критичного опрацювання інформації. Серед ключових рекомендацій для урядів – інвестування в програми медіа- та інформаційної грамотності для людей різного віку відповідно до сучасних потреб, зокрема через бібліотеки та школи як складник досягнення освітніх цілей Порядку денного ООН до 2030 року [10]. Ці рекомен-